

КОМПАРАТИВІЗМИ З АНТРОПОНІМНИМИ КОМПОНЕНТАМИ У ЗАКАРПАТСЬКОМУ ГОВОРІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1(45)

УДК 811. 161.2'282.2(477.87):811'373.7

DOI:10.24144/2663-6840/2021.1(45).157–163

Галас А. Компаративізми з антропонімами компонентами у закарпатському говорі; кількість бібліографічних джерел – 17; мова українська.

Анотація. У статті здійснено структурно-семантичний і функціонально-мотиваційний опис вузьколокальних говіркових порівняльних зворотів з антропонімами компонентами – різними класами власних особових назв – у функції об'єкта порівняння. Матеріал записаний від носіїв закарпатських говірок і вперше вводиться у науковий обіг. Для аналізу відібрані оказіональні порівняльні звороти, що виникли в результаті певної позамовної ситуації, яка залишила слід у свідомості мовців, очевидними ситуації вони могли бути або перекази про яку передаються із покоління в покоління, а самі компаративи активно функціонують у народному мовленні мешканців конкретного населеного пункту Закарпаття, тобто антропоніми у складі цих компаративів – це живомовні власні особові назви людей, відомих певному колу мовців (спільноті, громаді).

У дослідженні спираємося на фундаментальні праці відомого дослідника антропонімії Закарпаття П. П. Чучки і представленим матеріалом підтверджуємо висновок про те, що кожна місцевість має певну специфіку в ономастичному репертуарі, який виник і функціонує в місцевій системі фоно-морфемних засобів відповідно до правил місцевих принципів номінації. При встановленні походження і семантики порівняльного звороту береться до уваги етнокультурний зміст висловлювання і позамовної ситуації. За свідченнями мовців зроблено спробу з'ясувати обставини, що стали поштовхом для утворення порівняльного звороту у межах говірки села (кутка, вулиці, родини), простежити умови його миттєвого виникнення або поступової фразеологізації, набування ознак компонентної усталеності, відтворюваності, емоційно-експресивної маркованості, а також дослідити механізм переосмислення і символізації власних особових назв як компонентів діалектних порівняльних зворотів у часовому і просторовому вимірах. Основу компаративів в обстежених говірках становлять як однослівні (одночленні), так і неоднослівні найменування, розгорнуті найменування осіб (антропоніми словосполучення). Описано структурно-семантичні моделі порівняльних зворотів, основу порівняння у яких становлять три основні антропонімі класи – ім'я, прізвище, прізвище.

Ключові слова: компаративізм, компаратив, порівняльний зворот, об'єкт порівняння, онім, антропонім, закарпатський говір, закарпатські говірки.

Постановка проблеми. У кожній етнічній групі збережені істотні особливості загальнонародної антропонімії системи. Дослідник антропонімії Закарпаття П. П. Чучка зацентрував увагу на діалектному характері антропонімії і зробив важливий висновок методологічного характеру про антропонімію як специфічну, але невід'ємну частину місцевого діалекту, яку найдоцільніше вивчати методами діалектології [Чучка 1970, с. 13–14]. Власні особові назви активно функціонують, «живуть» у численних порівняльних зворотах (компаративізмах) у діалектному мовленні закарпатців. Попри помітну увагу науковців до компаративізмів, що містять у своєму складі антропоніми, ще не вивченим залишається питання про діалектну специфіку таких зворотів із власними особовими назвами у функції об'єкта порівняння. Вузьколокальні порівняльні звороти із власними особовими назвами в їх складі в закарпатських говірках не були предметом спеціального мовознавчого вивчення. Ретельна фіксація і різноаспектний опис говіркових порівняльних зворотів із компонентами-антропонімами сприятимуть глибшому проникненню у вивчення діалектної антропонімії в часовому і локальному вимірах.

Аналіз досліджень. Дослідження української ономастичної фраземіки в різних аспектах має вагомий здобутки [Л. Скрипник, Н. Бабич, Н. Москаленко, М. Алефіренко, В. Жайворонок, В. Мокієнко, М. Демський, В. Ужченко, Н. Венжинович, О. Мороз, Г. Кузь, Н. Пасік, Г. Доброльожа, Н. Коваленко]. Ця

проблематика не втрачає актуальності, адже оніми, що входять до компонентного складу фразем, є промовистими носіями історичної, етнокультурної, соціально-побутової, етнографічної, мовної інформації [Кузь 2021, с. 121]. У контексті фраземіки традиційно розглядаються порівняльні звороти (порівняльні фраземи, ад'єктивні фраземи), помітну частину яких складають конструкції з онімами компонентами (компонентом «власне ім'я»), що стало предметом мовознавчих розвідок. Попри накопичений у мовознавстві досвід із вивчення фразеологічного ономастичного матеріалу недослідженими залишаються компаративізми з компонентами – антропонімами в ареальному аспекті. Якщо компаративні сполуки з онімами компонентами представлені у фразеографії українських говорів (Л. Аркушин, Н. Вархол і А. Івченко, Г. Доброльожа, Н. Коваленко, В. Ужченко, А. Сагаровський, В. Чабаненко), то на матеріалі закарпатського говору таких праць ще не створено. Фрагментарні фіксації порівняльних зворотів з антропонімами в їх складі у закарпатських говірках є в збірках прислів'їв, приказок та інших жанрів народної мовотворчості [Чорі 2000; 2010], в діалектних словниках, у наукових статтях [Галас 2008; 2017].

Мета статті полягає в структурно-семантичному і функціональному аналізі порівняльних зворотів з об'єктами порівняння – антропонімами – у закарпатських говірках.

Матеріалом дослідження слугували такі порівняльні звороти, що виникли в результаті певної

позамовної ситуації, яка залишила слід у свідомості односельців і перекази про яку передаються із покоління в покоління, а самі компаративізми активно функціонують у народному мовленні мешканців конкретного населеного пункту Закарпаття, тобто антропоніми у складі цих порівняльних зворотів – це живомовні власні особові назви людей, відомих певній громаді.

Методи та методика дослідження. Основними методами наукового дослідження, застосованими у роботі, є описовий, структурний і зіставний.

Виклад основного матеріалу.

Для кожного населеного пункту, для кожної говірки характерним є свій антропонімікон, який має пізнавальну цінність для дослідника. Власна назва має «здатність вторинної характеристики предмета, що можливе за умови вживання в різних ситуаціях і контекстах» [Мороз 2012, с. 142]. У результаті багаторазового відтворення в різних контекстах власні особові назви можуть набувати ознак стереотипності. Ця тенденція виразно простежується у порівняльних зворотах. Як слушно зауважують дослідники, «...окремі особові імена, частотні насамперед у фразеології та пареміях, набувають статусу концепту» [Мороз 2012, с. 145].

Для діалектного мовлення закарпатців характерним є активне використання порівняльних зворотів. Це містки, емоційно насажені образні характеристики, які невимушено відтворюються у повсякденному спонтанному мовленні. Особливу увагу привертють порівняльні звороти з антропонімічними компонентами в їх складі. Як правило, порівняльні звороти мають трикомпонентну структуру. Перший компонент називає властивість чи якість особи або предмета або дію, спосіб дії, другий компонент – основа порівняння (порівняльний компонент, показник порівняння, об'єкт порівняння, образний конкретизатор) – приєднується до першого складника порівняльного звороту сполучниками. Крім найуживаніших сполучників *йак, ги, зі, гей*, у закарпатських говірках активно вживається велика кількість фонетичних і структурних різновидів порівняльних сполучників. Так, В. В. Німчук зафіксував 26 сполучників (простих, складних і складених), якими приєднуються до головних підрядні речення у верхньонадборжавських говірках: *ги, йак*, а також складні й складені сполучники *гибі, йакбі, ги колі, ги кій, ги коліби, йак коліби, йак кійби, ги кійби, ги кобі, йак кобі, ги кид', йак кид', ги кид'бі, йак кид'бі; таги, тагибі, таги колі, таги кій, таги кид', таги коліби, таги кійби, таги кобі, таїак, таїакбі* [Німчук 1962, с. 78].

У представленому матеріалі в цій статті основу порівняння (образний конкретизатор) становлять власні особові назви. Структурно-семантичні моделі порівняльних зворотів виокремлюємо за основними антропонімічними класами, спираючись на праці дослідника антропонімії Закарпаття П.П. Чучки.

Компаративи з компонентом – ім'я

Імена закарпатських українців, за висновками П.П. Чучки, не становлять великої групи. Серед

корінного українського населення Закарпаття побутує всього близько 270 різних імен, тобто 270 іменних макрогнізд, із них понад 140 гнізд чоловічих і близько 120 жіночих [Чучка 1969, с. 45].

Компаративи з компонентом – чоловіче ім'я

дурній зі Міт'о (Ільниця) 'про людину, яка скоїла якусь дурницю'.

говориш зі Міт'о (Ільниця) 'про людину, яка говорить нерозбірливо'. Мит'о – чоловік із села, був німим, мав вади розумового розвитку. *Міт'о* – чоловіче ім'я, утворене додаванням суфікса-закінчення *-о* до усіченої основи імені. Перші закарпатські записи таких іменних утворень походять із XIII с. [Чучка 1969, с. 99].

удержаєс'а ги Микіта ў церкві (Холмовець) 'про надзвичайно терплячу людину'. Тенденція до оформлення чоловічих імен суфіксом-закінченням *-а* чи *-а* в наш час на Закарпатті виражена значно слабше [Чучка 1969, с. 99].

такій ги Мішка на гуйн (Боржавське) 'про розумово обмежену людину'. *Мішка* – здрібніло-пестливий варіант із суфіксом *-к*. Ім'я втратило відтінок здрібності чи пестливості і тепер виступає як нейтральне в експресивному контексті, хоча може й зберігати цей відтінок і супроводити людину аж до її старості [Чучка 1969, с. 91].

дурній йак Олєкса (Руські Комарівці) 'про людину з нестерпним характером (поведінкою), вперту, підлу, неврівноважену, непередбачувану'.

такій ле'гін' йак Пішто су'гін' (Лавки). *Пішто* – старий і не надто вродливий чоловік. *Пішто* > *Пішма*. Угор. гіпок. чол. ім'я *Pista* (оф. *István*, тобто *Степан*), вживане і закарпатськими українцями [Чучка 2005, с. 454]. Пор.: *Пішма* і *Пішто* < маляр. розмовне *Pista* (маляр. літ. *István*) [Дзензелівський 1993, к. № 468].

такій ис' ипоруйний зі Габрун (Ільниця) 'про ошадливу людину, яка складає копійку до копійки'. Звичним явищем для багатьох міст і містечок Закарпаття були пересувні візки з мінеральною і солодкою (з додаванням сиропу) водою. У центрі села Ільниця такою торгівлею займався єврей Габрун. Респонденти розповіли, що раніше, тепер рідше, можна почути це ім'я також стосовно людини, яка тримає вдома запаси мінеральної води, наприклад для весілля: *Кій Влад'о прин'їс два блікы воды та д'ідик му упов'їу: Ты шо? Габрун?*

Компаративи з компонентом – жіноче ім'я

йак та баба Ціл'а (Дубрівка) 'про балакучу, говірку людину'. Ім'я *Ціля* відносять до румунських запозичень, а в деяких місцевостях виступає як факультативний варіант до *Васіл'а* і *Василіна* [Чучка 1969, с. 149]. У коментарях Й.О. Дзензелівського вказується ареал поширення імені *Ціл'а*. В одних населених пунктах його мають лише старші жінки, в інших – *Василіна* і *Ціл'а* частиною мовляти усвідомлюються як різні імена, причому ім'я *Ціл'а* зустрічається лише серед старших жінок, а новонародженим його уже давно не дають [Дзензелівський 1960, к. № 270]. Пор.: *Ціля* [Ціл'а], і, ж. *Василіна* [Сабадош 2008, с. 408].

Крім традиційних для закарпатського іменника, у говіркових порівняльних зворотах є жіночі іме-

на *Міла*, *Файга*, з новіших – *Света: такій пор'ядок ги ў Мілы на свэл'бі* (Боржавське) 'про безлад, відсутність порядку'; *такá шкідвна ги Файга* (Сільце) 'про вдатну, енергійну жінку'; *такá ги Света кориспонтэнтка* (Горонда) 'про високу і худорляву дівчину'. Кореспондентом працював батько дівчини.

Найпоширенішими жіночими іменами у зафіксованих порівняльних зворотах є імена *Ганна* і *Марія*. У багатьох селах Закарпаття, за спостереженнями П. П. Чучки, на ці імена припадало по 30 і більше процентів жінок. Станом на 60 роки ХХ ст. найпоширенішим жіночим ім'ям на Закарпатті було *Анна*. Кількість усіх варіантів цього імені в сучасних українських говорах Закарпаття перевершувало 70 [Чучка 1969, с. 38]. Із понад сімдесяти варіантів імені *Ганна* у порівняльних зворотах уживають два – *Анця* [Ан'ц'а] і *Ганя* [Ган'а] (за генетичною ознакою – свої). Діалектні словники фіксують ці варіанти: Анця п. Anna, Anicza, Anikó; Анцька п. Anicza, Annuska, Anna [Чопей 1883, с. 4]; Анця f (ласк; ткж Анцька) ЛЧ < Анна [Керча 2007: I, с. 53]; Анця [Ан'ц'а], і, ж, рідк.. Ганна [Сабадош 2008, с. 18]. У різних населених пунктах Закарпаття, за Й.О. Дзендзелівським, *Ган'а* вживається переважно як ім'я дівчини, а *Анц'а* – літньої жінки, подекуди імена *Анц'а* і *Ган'а* частина мовлян усвідомлює як різні імена (якими можуть бути названі навіть дві рідні сестри) [Дзендзелівський 1993, к. № 462].

Варіант *Анц'а* функціонує у виявлених порівняльних зворотах тільки в складі поширеного означальним словом двочленного компонента – ім'я + характеристика людини за фізичними, психічними, розумовими чи іншими ознаками (територіальними, етнічними): *йак Ан'ц'а пелехата* (Руські Комарівці) 'про неохайну жінку'. Варіант *Ган'а* + патронім, утворений за допомогою суфікса *-ов*, фіксується у порівняльному звороті *йак Ган'а Шушурова* (Руські Комарівці) із значенням 'неохайний, розхристаний'.

Ім'я *Марія* у говіркових порівняльних зворотах є у двох варіантах – *Мар'іка* і *Мар'а*. Пор.: Марія п. Mária, Mari, Mariska [Чопей 1883, с. 179]; Маря п. Maria, Marcsa [Чопей 1883, с. 180]; Маріка [Ма'р'іка], ы, ж. Марія [Сабадош 2008, с. 168]. *Мар'а* у досліджуваних говорах, очевидно, можна вважати і західнослов'янським. *Маріка* з походження пестливо-зменшена форма від *Марііа*. У деяких говірках деминутив *Маріка* здобув значення звичайної форми [Дзендзелівський 1960, к. № 268]. *Мар'іка* і *Мар'а* становлять основу порівняння як елемент двочленного сполучення – ім'я + означення-характеристика людини за фізичними, психічними, розумовими та іншими особливостями: *йак глуха Мар'а* (Великий Березний) 'про людину з вадами слуху'; *йак Мар'а без'уба* (Великий Березний) 'про людину без зубів'; *такá ги Мар'іка Пшенишна* (Добробратово) 'про недоречно, комічно одягнуту жінку'. Респонденти пам'ятають Маріку Пшенишну, добру, позитивну, світлу жінку, яка була несповна розуму, дуже любила вбиратися, одягала кілька суконь одночасно, одну на іншу і хвалилася перед людьми своїм вбранням. Компаратив закріпився з іронічним, жартівливим значенням: *такá паран:а ги Мар'іка Пшенишна*.

така ги Аф'іа н'іма (Кушниця) 'про мовчазну, неговірку людину'. Жінка в селі на ім'я Аф'ія була глухонімою. *Аф'іа* – варіант жіночого імені *Гаф'ія* (*Агаф'ія*), яке зазнало афези [Чучка 1969, с. 108].

Семантичним центром порівняння у компаративах такої структурної моделі є й чоловічі імена: *такій йак т'іл'ний Гриц'* (Чорноголова) 'про гладкого чоловіка'; *такій ги Мітро смблавий* (Олександрівка) 'про сопливого'. *Мітро* – один із місцевих нейтральних фонетичних варіантів імені: *Дмітер* – *Дмітро* – *Думітер* – *Думітро* – *Мітер* – *Мітро* [Чучка 1969, с. 140]. Пор.: [Дзендзелівський 1993, к. № 463]; *йак солоніаний Йанко* (Руські Комарівці) 'про безхарактерну, безініціативну людину'; *йак Йанко криволабий* (Руські Комарівці) 'про невправну або повільну людину'. Ім'я *Йанко* співвідноситься зі словацьким *Jancko*, від якого й походить [Чучка 1969, с. 146]. Пор.: *Йанко* – західнослов'янське [Дзендзелівський 1960, к. № 267].

Компаративи з компонентом-словосполученням – ім'я у формі називного відмінка + ім'я у формі орудного відмінка

У порівняльному звороті *водитис'а ги Ан'ц'а з Йуриком* (Іза), яким характеризують людей, що нехтують своєю роботою і часто навідуються один до одного на посиденьки, "на каву", ужито варіант чоловічого імені *Йурик*. П. П. Чучка у переліку здрібніло-пестливих варіантів імен наводить форму *Йурик* і підкреслює, що відтінок здрібності чи пестливості в утворень із суфіксами *-ик*, *-чик* дещо відчутніший, ніж в утворень із суфіксом *-ко* [Чучка 1969, с. 92]. Пор.: *Йурик*, а, ч. Зменш.-пестл. до власного імені Юра [Сабадош 2008, с. 136]. Односельці, які розповідали про Анцю і Юрика, вдівців, які жили по сусідству, часто навідувалися один до одного, особливо, якщо в когось із них траплялася біда, поспішали на допомогу, пояснювали, який зміст вкладають мовці в порівняльну конструкцію. Тут ідеться не про відтінок здрібності чи пестливості, а швидше про високий ступінь іронії, гумору, скептичності. Для закарпатських говірок у називанні дорослого чоловіка структурними варіантами імені з суфіксом *-ик* (*Мішик*, *Йурик*, *Пётрик*) характерним є виразне забарвлення іронічності.

Компаративи з компонентом – прізвиськом

Прізвиська становлять найбагатший і найрізноманітніший антропонімний клас. П.П. Чучка вказував на труднощі у розмежуванні прізвиськ від інших антропонімних класів, і чи не найбільшу трудність, за висновками дослідника, становить оцінка похідних утворень від прізвиськ, зокрема назви синів і дочок за прізвиськами їх батьків, назви дружин за їх чоловіками та інші власні назви, які підкреслюють характер родинних зв'язків між найменуванням та його родичем [Чучка 1969, с. 159].

Порівняльні звороти із компонентами-прізвиськами відзначаються численністю і різноманітністю структурних типів, зумовлених різними розрядами прізвиськ.

Компаративи з індивідуальними прізвиськами

Мотиви виникнення індивідуальних прізвиськ можуть бути різні: фізичні ознаки, психічні риси, особливості мовлення, рід діяльності, якийсь вчи-

нок, територіальна ознака, етнічна ознака носія, місце носія в громаді [Чучка 1969, с. 182].

рôзумный гі Жўжем (Іза) ‘про дуже розумного, кмітливого’. Жўжем – прізвисько чоловіка в селі, який писав вірші про рідний край, історичні оповідання. Компаратив уживають як із метою похвалити людину за талант, так і дорікнути за надмірну хвалькуватість.

і ты ги Йôс'a (Ільниця) ‘про людину, яка намагається постійно все фотографувати’. Євген Йосипович Фірцік на прізвисько *Йося* був учителем української мови і літератури, фотографував усі загальношкільні та сільські заходи.

вôйўе ги Крôла (Мідяниця) ‘про людину, яка зчиняє сварки, бійку’. Крôла – прізвисько чоловіка, який пиячить, постійно зчиняв сварки з дружиною, бив її.

такôе йак Пôчур (Дунковця) ‘про п’яного, такого, що не контролює свої вчинки’. Пôчур – прізвисько чоловіка, який напивався і міг заснути у канаві.

та ги тот Питôй шчо син'ак на гôлôвi маў (Довге) ‘про людину, яка є причиною постійної турботи’.

хôдит' ги Бôн'a (Верхні Ремети) ‘про людину неохайну, з якої звисають штани’.

йак д'ôдо Пôнто (Добрянське) ‘про неохайного, недоглянутого чоловіка, який відлякує зовнішнім виглядом’. Дôдом *Пôнто* досі лякають дітей.

Прізвисько циганки Фасіки активно вживане у порівняльних зворотах. На людях жінка вдавала німічну і ходила з палицею, а коли нікого поряд не було, палицю брала під руку і мало не бігла. У значенні ‘людина, яка вдає німічну’ побутує компаративізм **хôдит' ги Фôс'ôка** (Верхні Ремети). Фасіка ходила з бідончиком (*кôнна*) і просила в людей щось поїсти, при цьому швидко-швидко відкривала бідончик і підставляла, щоб насипати їжу. На позначення поведінки людини, якій щось терміново необхідно, і вона хоче того негайно, вживається порівняльний зворот **такôе ги кôй Фôс'ôка кôн:у ôткрôват'** (Верхні Ремети).

Окрему групу становлять порівняльні звороти, основу яких складають індивідуальні прізвиська двокомпонентної структури – ім'я + постпозитивний відтопонімний прикметник.

На Закарпатті за територіальною ознакою найчастіше називають пришельця чи взагалі людину, яка змінила місце проживання. При цьому можуть назвати як за конкретним населеним пунктом, так і за місцевістю взагалі [Чучка 1969, с. 192].

такá ги Ан'ô'a Лúчан'с'ка (Горонда). *Лúчан'с'ка* < *Лúчки*. Порівняння вживають на позначення людини, яка втомилася і прилягла відпочити будьде. Історія виникнення цього звороту така: Анця, жінка з Великих Лучок, навідувалася у сусідні села, приходила на весілля, розважалася, танцювала, люди її пригощали, згодом вона часто засинала в шатрі на лавиці. Як повідомили респонденти, порівняльний зворот активно вживаний: *Штос' л'агlá ги Ан'ô'a Лúчан'с'ка? Шо хôдит' / хôдиш тудá-с'удá ги Ан'ô'a Лúчан'с'ка?*

т'áгне'с'a ги Ан'ô'a Потокôва (Климовиця). *Потокôва* < *Пôтôк*. Прізвисько жінка отримала від апелятивного топоніма *пôтôк*, біля якого знаходи-

лося її обійстя. З ранку до вечора вона навідувалася до односельців, таким чином зволікала зі своїми обов'язками вдома, не встигаючи доглядати за власним господарством. Порівняння уживають для характеристики людини, яка надто повільно виконує свою роботу.

У боржавських говірках активно функціонує порівняльний зворот **т'áгне'с'a ги ан'ô'a кúшнi'ô'ка** (Великий Раковець, Вільхівка, Мідяниця) із значенням ‘дуже повільно, неквапливо’, як правило, про людину, яка повільно збирається або пересувається. Пор. варіант **бôстра ги ан'ô'a кúшнi'ô'ка** (Кушниця) ‘про повільну людину’. *Ан'ô'a кúшнi'ô'ка* – відома у народному мовленні назва поїзда, який курсував Іршавською вузькоколійною залізницею (протяжність 123 км, швидкість потяга становила 25–30 км / год.) Назву поїзд отримав від кінцевої станції – с. Кушниця Іршавського району й поширеного жіночого імені *Анця*. У наш час це унікальний туристичний об'єкт Закарпаття.

ги Мáр'a Пôстр'áлúс'ка, з дісл. *прибрáтис'a* (Горонда). *Пôстр'áлúс'ка* < *Пôстр'áлово*. Зворот позначає жінку у непривабливому одязі. *Мáр'a* відзначалася тим, що одягала на себе багато суконь, штанів, сорочок і вихвалялася одягом перед прохожими. Порівняння функціонує з іронічним, глузливым відтінком у висловлюваннях типу *штос' с'a прибрáла ги Мáр'a пôстр'áлúс'ка*.

ги Пôтрô Бôбúс'кый (Доробратово). *Бôбúс'кый* < *Бобôвишче*. Петро проживав у с. Бобовище, жебракував по селах. У Доробратові, де записано порівняльний зворот, його пам'ятають добре: це був дуже високий, огрядний, здоровий чоловік, із гучним голосом. Люди прихильно до нього ставилися, радо зустрічали, пригощали, часто залишали на нічліг. Порівняльним зворотом позначають здорованя, велетня, неповоротку людину.

Порівняльні звороти з родичівськими прізвиськами представлені двома структурними типами – з двочленими патронімічними і андронімічними словосполученнями.

Компаративи з компонентами – ім'я носія + ім'я, прізвище чи прізвисько батька цього носія у формі присвійного прикметника

Патроніми утворені за допомогою фонетичних діалектних варіантів суфікса *-iv: -jü, -yu: так вéсело ги Жén'кови Симкôвому* (Мідяниця). *Жén'ко Симкôвü* – це хворий чоловік, із психічними відхиленнями, спокійний, неконфліктний, у розмові часто вживає фразу “так ми вéсело было”, яка й стала підставою для емоційного порівняльного звороту.

гôйкат йак Васíл' Ôнтол'ôй (Нижні Ворота) ‘про кого-небудь, хто дуже голосно кричить’. Василь, син Онтôла (угорське чоловіче ім'я *Antal*), чоловік несповна розуму, мав гучний голос, міг повторити за священником церковну відправу. За його голосом люди дізнавалися, що в селі сталася біда.

бiлий ги Îмра Бiчü (Холмовець) ‘про людину з дуже світлою шкірою і волоссям’. *Îмра* – живорозмовний варіант чоловічого імені *Îмри, Îмре* (від угор. *Imre*). Прізвище *Бiч* (Бич) – від укр. *бич* – “бич, бияк, кийок, батіг, билень, канчук...” [Чучка 2005, с. 63].

розумний йак Кил'юу Ицик (Руські Комарівці) 'про розумного і хитрого чоловіка'. Ицик – син Киля.

йак Петро Мацур'юу (Велика Копаня) 'який відзначається деякою розумовою обмеженістю'. Прізвище *Мацур* 1. Від місц. чи бойк. *мацур* – "кіт" або від співзвучного рум. апел. *mațur* – "т. с.". 2. Від антр. *Мацо*, що з *Матій* + -ур [Чучка 2005, с. 373].

ходиши ги Іван Томаш'юу (Ільниця) 'про зсутулену людину або таку, що носить багато речей у кишенях'. Іван Томаш мав вади розумового розвитку, а запам'ятався тим, що в кишенях носив каміння. Прізвище *Томаш* [зрідка – *Томаш*] – від календ. чол. імені *Томаш* (укр. оф. Хомá), яке побутує в угорців, словаків, чехів, поляків та деяких інших народів Центр. Європи, як і прізвище *Тотаš* [Чучка 2005, с. 556].

такій мучаний ги Васіл' Шкіргій'юу (Ільниця) 'про людину, яка забруднилася борошном або пилом'. Василь Шкіргій був мельником. У словнику «Прізвища закарпатських українців» П.П.Чучки не зафіксовано варіант прізвища *Шкіргій*. Пор. *Шкірій*, *Шкірей* [*Шкірій*] – від прізвища *Шкіра* + -ей [Чучка 2005, с. 628].

Компаративом **такій ги Васіл' Палк'юу** (Кушниця) характеризують дивакувату людину. *Палк'юу* – родинне прізвище чоловіка, якого односельці сприймали як людину дивакувату, несповна розуму.

ги Мар'їка д'ак'ова (Олександрівка) 'про роззяву, неважну людину'.

такá йак Мар'а Пітрова (Великий Березний, Мирча) 'про людину неохайну, в лахміттях, обшарпаному вбранні'.

йак Мар'а Сол'ак'ова (Стужиця, Загорб, Жорнава) 'про людину, яка тиняється без певного наміру'.

такá ги Марта Юлакова (Мідяниця) 'про непорядну жінку'. Юлак – родинне прізвище. Марта Юлакова – вдовиця, яка мала погану славу в селі, через те що до неї ходили чоловіки.

йак Юла Фёдорова (Лікіцари) 'про кого-небудь, хто завзято береться фарбувати що-небудь'. Жінка Юла, у якої і батько, і чоловік мають ім'я *Фёдір* (Фёдур), напередодні різдвяних свят щороку заходила фарбувати двері, які, зрозуміло, довго не висихали, і всі коляда у хаті була в слідах від фарби. Варіант жіночого імені *Юла* – апокоповане утворення від імені *Юлія*, в якому при усуненні кінцевих складів та пересуненні наголосу вперед зберігається кінцева -а вихідного імені [Чучка 1969, с. 110].

йак Ган'а Шушур'ова (Руські Комарівці) 'про неохайну, розхристану людину'.

т'ул'ко в н'а роб'оты ги в Ан'ц'і Пекáрчиной к'ой с'а од'ав'ала (Великий Раковець). Дівчина, власне ім'я якої стало об'єктом порівняння, виходила заміж (це було десь у тридцятих роках минулого століття) і дуже тішилася з цього. Щоб похвалитися перед односельцями цією новиною, всім розповідала, що в неї дуже багато роботи, бо буде мати весілля. Зараз цей компаратив уживають із жартівливим значенням, щоб підкреслити свою зайнятість, перевантаження роботою чи обов'язками.

Зафіксований один порівняльний зворот, де другий компонент прізвища є метронімом: **гугн'авый ги Юра Юрійшин** (Олександрівка) 'про

людину, яка нечітко вимовляє звуки'. Ім'я *Юра* ще й понині належить на Закарпатті до найпопулярніших [Чучка 1969, с. 74].

У творенні андронімів – іменуванні жінки за іменем, прізвищем чи прізвищем її чоловіка на Закарпатті беруть участь понад 10 спеціальних суфіксів -иха, -ка, -янка, -иня, -аня, -уля, -ова, -овка, -ина, -а [Чучка 1969, с. 249]. В аналізованих порівняльних зворотах андроніми утворені суфіксами -к і -ан': **такá ги баба Гіцкіка** (Горонда) 'про людину, яка все про всіх знає, всіх упізнає, вдається до ворожіння'. *Гіцкікі* – родинне прізвище.

Компаратив **напыхáти йак баба Пагір'ка гусакá** (Лавки) має значення 'силоміць годувати кого-небудь'. *Пагір'ка* – андронім від прізвища *Пагіря*. *Пагіря* [рідше – *Пагіря*]. Можлива як слов'янська, так і германська етимологія прізвища. На прізвищі позначився й угорський вплив, зокрема в заміні /x/ на /г/ [Чучка 2005, с. 423]. Баба Пагір'ка займалися вирощуванням гусей на продаж. Порівняння здебільшого уживають, коли залякують маленьких дітей: *йак не будеш йісти, та буду т'а напыхáти, йак баба Пагір'ка гусакá*.

Локально-семантичний центр у порівняльному звороті **рігли йак на бабу Мад'арку Піціндаш'і** (Дунковиця) представлений двома прізвищами: *баба Мад'арка* – це Сабов Юлія, донька Мігая Сабова, етнічного угорця, який потрапив у село, де жили українці (звідси родинне прізвище *мадяри*); *Піціндаш'і* – прізвище родини Суханів, які йшли сватаги доньку баби Мадярки. Порівняльний зворот уживають у вузькому родинному колі із значенням розчарування після сподівання на велику кількість гостей, до прийому яких ретельно готувалися.

ч'ел:éна ги т'утка Пекáр'ка (Верхні Ремети) 'про кого-небудь із почервонілим, побагровілим обличчям'. Жінка була схильна до алкоголю, а коли знаходилася у стані сп'яніння, дуже червоніла. Жила з чоловіком-пекарем. Звідси прізвище *Пекáр'ка* від апелатива *пекар*.

йак у Пуцікы на свáл'бі (Воловиця, Хмільник, Кам'янське). Пуціка живе у Воловиці, сусідньому з Кам'янським селі. На її весіллі було майже все село. Відтоді побутує вислів *така глотá йак у Пуцікы на свáл'бі*, який уживають у значенні 'дуже багато людей; галаман'.

так ги ў Т'д'уткы на псаўт'ыри (Вільхівка) 'про ситуацію, коли все дуже точно розраховано, всього вистачає'. Жінка на прізвище за чоловіком *Товт*, готуючи поминальний обряд, дуже точно розрахувала обсяг страв, якими пригощали людей після читання псалтиря. *Товт* – від угорського етноніма *tót*, яким угорці називали до XIV ст. називали всіх слов'ян Дунайського басейну, тобто славонських кайкавських хорватів, словенців та словаків, а з XV ст. – лише словаків. Від угорців етнонім *товт* давно перейняли для словаків і закарпатські українці [Чучка 2005, с. 554].

такá посл'уха ги Урбанка (Кушниця) 'про жінку, яка тиняється без діла'. *Урбан* – прізвище від катол. кал. імені *Урбан* [Чучка 2005, с. 566].

най'лас'а ги баба Ф'д'уришка на комáшини (Кушниця) 'про кого-небудь, хто досхочу наївся'.

Фóрiш [Фоврiш]. З угор. кал. ім'я *Fóris*, що з давнішого вар. *Flóris – Florian* [Чучка 2005, с. 579].

такá нáбожна йак Йáйáйкóшка (Нижнє Болотнє) ‘про богомільну людину’. *Йáйáйкóшка* – прізвисько жінки, яка завжди ходила з вервечкою (діал. *пац'юркi*) і молилася. Активно функціонує у діалектному мовленні і старших людей, і молоді.

iннiй гi бáба Бас'кán'а (Олександрівка) ‘про працьовиту людину’.

такáс' йак бáба Булизán'а; знáйеш йишiтко йак бáба Булизán'а (Горонда) ‘про кого-небудь, хто знає всі новини, події в селі’. Прізвище чоловіка *Булéца*. Фонет. спрощений вар. п-ща *Булéдза*, від п-ща *Булéца* внаслідок одзвінчення глухого /ц/ по сусідству з сонантом /л/ [Чучка 2005, с. 96]. Жінка із сусіднього села Страбичова, яка все про всіх знала, всі побрехеньки. Антропонім *булизán'а* вживається у говірці села як апелітив у значенні ‘брехачка’ (пліткарка).

так йiйi йакóли йак Мулигáни (Білки). *Мулéга* [*Мулiгá*] – українське утворення з квалітативним суфіксом *-iгá* від основи *мул*. Назва добре відома в Карпатах. Однак не можна скидати з рахунку ані тюркського її походження, зокрема сему “мусульманський служитель культу” та чоловіче ім'я *Mulega*, поширене серед боснійських мусульман [Чучка 2005, с. 401–402].

говорiт ги Пилипán'а (Холмовець) ‘про такого, хто розмовляє повільно, неквапливо’. Пилипáня – дружина чоловіка на прізвище *Пилип*. Пилип [зрідка – Пiлип] від традиційного укр. кал. імені *Пилип* [Чучка 2005, с. 446].

ги бáба Пин'т'án'а (Олександрівка) з дієсл. *ходити* і т. ін. ‘про людину зі скривленою поставою’. Пiнтя [*Пiнiнтя*, рідше – *Пiнiнтя*]. Від рум. чи молд. гіпок. імені, співвідносного з повним іменем *Пантелеiмон* [Чучка 2005, с. 447].

Компаративи з двочленим компонентом – ім'я + прізвище

такiй высóккiй ги Васiл' Пóух; такi ти дóбри пачмáгы ги Васил'óви Пóвхови (Мідяниця) ‘про закороткі штани’. Василь Повх, хлопець 28 років, має зріст 2 метри. Повх – від діал. назви гризуна *повх* [Чучка 2005, с. 457].

рiзiмнiй ги Óнт'i Вáрадий (Ільниця) ‘про людину з обмеженими розумовими можливостями’.

Компаративи з компонентом – прізвищем

дурнiй йак Дулéба (Руські Комарівці) ‘про людину з нестерпною поведінкою’. Прізвище *Дулéба* від давньорус. імені *Дулъбъ*, перв. зн. якого – “нетямущий йолоп”. Є й інші версії щодо походження прізвища [Чучка 2005, с. 215].

такiй мiдрiй ги Мiн'с'кiй (Кушниця) ‘про розумну людину’. Символічного значення у порівняльному звороті набуло прізвище чоловіка, який багато знав про історію рідного села, походження прізвищ односельців.

лéпавий гi Пилипкó (Ільниця) ‘про забруднену людину’. Сім'я Пилипків займається ремонтом машин, сільськогосподарської техніки. Через специфіку роботи дуже часто можна помітити їх у забрудненому одязі. Прізвище *Пилипкo* від антр. *Пилип* +- ко [Чучка 2005, с. 446].

такiй дóвгий ги Цалán (Чинадієво) ‘про лю-

дину дуже високого зросту’. *Цалán*. Від серб. чи хорв. імені *Цала*, *Цало* або *Цале*, що зі *Станислав*, *Александр* + *-ан* [Чучка 2005, с. 589].

У значенні ‘говорити неправду, вигадувати, перекручувати’ мешканці села Заріччя вживають порівняльний зворот, де основу порівняння становить метафоричне словосполучення – означення + прізвище: **перекручувати ги бiлий Гóзда**. Прізвище *Гóзда* – від угор. апел. *gazda* – “господар” [Чучка 2005, с. 178]. Історія конструювання локального порівняльного звороту постає із фрагменту діалектного тексту: *сис' гозда дióггiй ч'ас жиў ў зар'ич'у / но на пiчатку 20 ст ув'н пiшiдiў ў америку i ут:ўт' с'а вир'нуў дiже багатiй // ў н'ого бiла жiна i два сины / и'ден из них и'шчи и ти'пир' жи'е // ув'ўн сам пi сiб'и чiр'навы / а б'iльi гозда ўто його назыўка пiзат б'iлiйи во'роны / бi ўс'о рiбиў ни так ги друг'и / ўс'о наувиртки / биў дiже ни'при'иёмнiй // к'it' му с'а клан'али / дiбры дин' / та зам'ис'ц' того ўбы ўт'в'итити так ги майе бiти / казаў ош к'it' дiбры та iз'иш го / ават' к'it' му казали / хрис'тос вiск'рес / та ут'iчаў / кiли то'то бiло // пiзад с'ого ош ўшитко пи'ри'к'ручуваў i гiвiриў наувиртки / чил'ат' из ним ни хiт'iла д'iло мати / бi казали ош тiму с'а ни знати йак i клан'ати // гозда даўно ўже ўмер / но ў сил' i за н'ого бiдут' и'шчи дiўго спiмiнати // [Кинiв 2016, с. 93–94].*

Компаративи з компонентом – власною особою назвою відомих у краї осіб

мiцнiй йак Кротiн (Волосянка) / **йак Кротiн** (Стужиця) / **йак Крiтон** (Великий Раковець) / **сiл'нiй ги Крiтон бiлий'кiй** (Боржавське) / **дiжнiй ги Крiтон** (Ільниця) ‘про кремезного, сильного, міцної тілобудови чоловіка’. Кротон – Іван Фірцак (1899–1970), ушавлений виходець із села Білки, неймовірної сили людина, борець, боксер, боець вільного стилю, артист цирку. 1928 року був визнаний найсильнішою людиною планети.

рiзiмнiй ги Масiрик (Великий Раковець) / **такiй мiдрiй ги Масiрик** (Білки) ‘про дуже розумного, тямущого’. Масарик Томаш – перший президент Чехословаччини, у складі якої перебувало Закарпаття (1918–1935).

Висновки. Порівняльні звороти з антропонімічними компонентами у закарпатському говорі вирізняються регіональними особливостями не тільки в межах основних груп говірок, а й у межах говірок окремих населених пунктів. Ці спонтанні стійкі вислови з вузькою локалізацією, внутрішня форма яких зрозуміла тільки для мешканців конкретного населеного пункту чи його частини, певного колективу, родини і т. п., становлять помітну групу говіркових порівняльних зворотів. Установлення зв'язку між суб'єктом порівняння й антропонімом (оснотою порівняння) дає змогу пізнати збережені ментальні коди, механізми виникнення і функціонування цього різновиду порівняльних зворотів, витворення конотативних власних особових назв. У записаних порівняльних зворотах традиційно зафіксовані місткі характеристики людини за фізичними, психічними, інтелектуальними, емоційними ознаками, особливості поведінки, способу життя тощо.

Структурно-семантичний і функціональний аналіз порівняльних зворотів з антропонімічними компонентами засвідчує регіональний характер антропонімії, колорит старожитніх закарпатських говірок. Оскільки порівняльні звороти у говорах надій-

но фіксують побутування різних антропонімічних одиниць, емоційно забарвлених варіантів; відомих переважно на конкретній території і в обмеженому колі носіїв говірки, на часі – ретельна фіксація, систематизація і належне їх наукове опрацювання.

Література

1. Галас А. Спостереження над говірковою паремією і фраземікою. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Зб. наук. пр. Вип. 12. Ужгород, 2008. С. 109–111.
2. Галас А. Фраземи та паремії з компонентами *Бог, Божий* у закарпатських говірках. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Зб. наук. пр. Вип. 22. Ужгород, 2017. С. 18–23.
3. Дзєндзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (лексика). Ч. 2. Ужгород, 1960.
4. Дзєндзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області України (лексика). Ч. 3. Ужгород, 1993.
5. Кинів Л. Оказіональні фраземи у говірці села Заріччя Іршавського району Закарпатської області. *Студії з філології та журналістики*: зб. наук. праць. Вип. 4. Ужгород: Гражда, 2016. С. 93–95.
6. Кузь Г. Лінгводидактичний вимір української ономастичної термінології. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Вип. 15. Львів, 2021. С. 120–129.
7. Мороз О. А. Семантика та структура номінативних фразеологічних одиниць з компонентом “власне ім’я”. *Науковий часопис Національного пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*: зб. наук. пр. Вип. 8. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. С. 353–360.
8. Мороз О. А. Власне ім’я як одиниця презентації національної дійсності. *Мовознавчий вісник*: зб. наук. пр. Вип. 14–15. Черкаси, 2012. С. 141–147.
9. Німчук В. В. Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге Іршавського району (Суфіксація). *Наукові записки Ужгородського університету. Діалектологічний збірник. Том XIV. Вид-во Львівського ун-ту ім. І. Франка*, 1955. С. 169–192.
10. Русинсько-російський словник: у 2 т. Понад 58000 слів / Склав І. Керча. Ужгород: Поліпрінт, 2007. Т. 608 с.; Т. 2. 608 с.
11. Сабодош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокириця Хустського району. Ужгород: Ліра, 2008. 480 с.
12. Чопей Ласлов. Русько-мадярський словарь. Будапешт, 1883. XLVI. 440 с.
13. Чорі Ю. Без Бога ані до порога (Закарпатські народні прислів’я, приказки, привітання та побажання). Мукачево, 2000. 94 с.
14. Чорі Ю. Слово – думці основа. Народні прислів’я, приповідки, приказки, проговорки-скоромовки, вітання, доброзичливі побажання, портретно-порівняльні характеристики, фразеологічні вислови та звороти. Ужгород: ІВА, 2010. 288 с.
15. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття (вступ та імена). Конспект лекцій. Ужгород, 1970. 97 с.
16. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук. Ужгород, 1969. 987 с.
17. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 704+XLVIII с.

References

1. Halas A. (2008) Sposterezhennia nad hovirkovoiu paremiieiu i frazemikoiu [Observations on speech paremia and phrasemics]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. Zb. nauk. pr. Vyp. 12. Uzhhorod, 2008. S. 109–111. [in Ukrainian].
2. Halas A. (2017) Frazemy ta paremii z komponentamy *Boh, Bozhyi* u zakarpatskykh hovirkakh [Phrases and paremias with components God, God in Transcarpathian dialects]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. Zb. nauk. pr. Vyp. 22. Uzhhorod, 2017. S. 18–23. [in Ukrainian].
3. Dzendzelivskiyi Y. O. (1960) Lihvistychnyi atlas ukrainskykh narodnykh hovoriv Zakarpatskoi oblasti URSS (leksyka) [Linguistic atlas of Ukrainian folk dialects of the Transcarpathian region of the USSR (vocabulary)]. Ch. 2. Uzhhorod, 1960. [in Ukrainian].
4. Dzendzelivskiyi Y. O. (1993) Lihvistychnyi atlas ukrainskykh narodnykh hovoriv Zakarpatskoi oblasti Ukrainy (leksyka) [Linguistic atlas of Ukrainian vernaculars of the Transcarpathian region of Ukraine (Vocabulary)]. Ch. 3. Uzhhorod, 1993. [in Ukrainian].
5. Kyniv L. (2016) Okazionalni frazemy u hovirtsi sela Zarichchia Irshavskoho raionu Zakarpatskoi oblasti [Occasional phrases in the dialect of the village of Zarichchya, Irshava district, Zakarpattia region]. *Studii z filolohii ta zhurnalistyky*: zb. nauk. prats. Vyp. 4. Uzhhorod: Grazhda, 2016. S. 93–95. [in Ukrainian].
6. Kuz H. (2021) Lihvodiyaktychnyi vymir ukrainskoi onomastychnoi terminolohii [Linguodidactic dimension of Ukrainian onomastic terminology]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*. Vyp. 15. Lviv, 2021. S. 120–129. [in Ukrainian].

7. Moroz O.A. (2011) Semantyka ta struktura nominatyvnykh frazeologichnykh odynyts z komponentom “vlasne imia” [Semantics and structure of nominative phraseological units with the component “proper name”]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho ped. un-tu imeni M. P. Drahomanova*. Seria 10: Problemy hramatyky i leksykologhii ukrainskoi movy: zb. nauk. pr. Vyp. 8. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova, 2011. S. 353–360. [in Ukrainian].
8. Moroz O. A. (2012) Vlasne imia yak odynytsia prezentatsii natsionalnoi diisnosti [Proper name as a unit of presentation of national reality]. *Movoznavchyi visnyk*: zb. nauk. pr. Vyp. 14–15. Cherkasy, 2012. S. 141–147. [in Ukrainian].
9. Nimchuk V. V. (1955) Sposterezhennia nad slovotvorom imennyka v hovirtsi sela Dovhe Irshavskoho raionu (Sufiksatsiia) [Observations on the word formation of the noun in the dialect of the village of Dovhe, Irshava district (Suffixation)]. *Naukovi zapysky Uzhhorodskoho universytetu*. Dialektolohichni zbirnyk. Tom KhIV. Vyd-vo Lvivskoho un-tu im. I. Franka, 1955. S. 169–192. [in Ukrainian].
10. Rusynsjko-rosijskyj slovnyk (2007) [Ruthenian-Russian dictionary]: u 2 t. Ponad 58000 sliv / Sklav I. Kercha. Uzhhorod: Poliprint, 2007. T. 1. 608 s.; T. 2. 608 s.
11. Sabadosh I. V. (2008) Slovnyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu [Dictionary of the Transcarpathian dialect of the village of Sokyrnytsia, Khust district]. Uzhhorod: Lira, 2008. 480 s. [in Ukrainian].
12. Chopei Laslov. (1883) Rusko-madiarskyi slovar [Rusko-Hungarian dictionary]. Budapesht, 1883. XLVI. 440 s.
13. Chori Yu. (2000) Bez Boha ani do poroha (Zakarpatski narodni pryslivia, prykazky, pryvitannia ta pobazhannia) [Without God, not even to the threshold (Transcarpathian folk proverbs, sayings, greetings and wishes)]. Mukachevo, 2000. 94 s. [in Ukrainian].
14. Chori Yu. (2010) Slovo – dumtsi osnova. Narodni pryslivia, prypovidky, prykazky, prohovorokyskoromovky, vitannia, dobrozychlyvi pobazhannia, portretno-porivnialni kharakterystyky, frazeolohichni vyslovy ta zvoroty [The word is the basis of thought. Folk proverbs, sayings, proverbs, patter, greetings, friendly wishes, portrait-comparative characteristics, phraseological expressions and inversions]. Uzhhorod: IVA, 2010. 288 s. [in Ukrainian].
15. Chuchka P. P.(1970) Antroponimiia Zakarpattia (vstup ta imena) [Anthroponymy of Transcarpathia (introduction and names)]. Konspekt lektsii. Uzhhorod, 1970. 97 s. [in Ukrainian].
16. Chuchka P. P. (1969) Antroponimiia Zakarpattia [Anthroponymy of Transcarpathia]: dys. ... na zdobuttia nauk. stupenia doktora filol. nauk. Uzhhorod, 1969. 987 s. [in Ukrainian].
17. Chuchka P. (2005) Prizvyshha zakarpatskyx ukrayinciv [Surnames of Transcarpathian Ukrainians]: Istoryko-etymologichnyj slovnyk. Lviv: Svit, 2005. 704+XLVIII s. [in Ukrainian].

COMPARATIVISMS WITH ANTHROPONYMIC COMPONENTS IN THE TRANSCARPATHIAN DIALECT

Abstract. The article provides a structural-semantic and functional-motivational description of narrow-colloquial comparative inflections with anthroponymic components in their composition, in which the objects of comparison are different classes of proper personal names. The material was recorded from the speakers of Transcarpathian dialects and is introduced into scientific circulation for the first time.

Occasional comparative inversions that arose as a result of a certain extra-linguistic situation that left a mark in the minds of speakers, which they could be eyewitnesses or legends about which are passed down from generation to generation, and the comparatives themselves actively function in the vernacular of a particular settlement, i.e. anthroponyms in these comparatives are living personal names of people known to a certain circle of speakers (community).

The study is based on the fundamental works of the famous researcher of anthroponymy of Transcarpathia PP Chuchka and the proposed material confirms the conclusion that each area has a specificity in the onomastic repertoire, which arose and functions in the local system of phono-morphemes in accordance with local principles of nomination. In establishing the origin and semantics of the comparative inversion, the ethnocultural content of the utterance and the extralingual situation is taken into account.

According to the speakers, an attempt was made to find out the circumstances that prompted the formation of a comparative inversion within the village dialect (corner, street, family), to trace the conditions of its instantaneous origin or gradual phraseology, acquisition of signs of component stability, reproducibility, emotionally expressive labeling. and also to trace the mechanism of rethinking and symbolization of proper personal names as components of dialectal comparative inversions in temporal and spatial dimensions.

The basis of comparatives in the surveyed dialects are both monosyllabic (monosyllabic) and non-monosyllabic names, expanded names of persons (anthroponymic phrases). Structural-semantic models of comparative inversions are described, the basis of comparison of which are three main anthroponymic classes - name, nickname, surname.

Keywords: comparativism, comparative, comparative inversion, object of comparison, onym, anthroponym, Transcarpathian dialect.

© Галас А., 2021 р.

Алла Галас – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-9867-4614>

Alla Halas – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department of Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-9867-4614>